

Dobos Edgár – Tólas Péter

Védelmi és haderőreformok Európában - a cseh és lengyel példa

A Nemzet és Biztonság májusi számában a német, a júniusban három további európai NATO- és EU-tagállam (Belgium, Hollandia és Nagy-Britannia) védelmi, illetve haderőreformját mutattuk be. Az alábbi tanulmány két további európai NATO- és EU-tagállam (Csehország és Lengyelország) reformjainak legfontosabb jellegzetességeit foglalja össze. Ennek során elsősorban arra koncentrálok, hogy azok miként érintik a haderők ambícióit és képességeit, illetve milyen hatással van a haderők átalakítására a védelmi szektorok szűkülő pénzügyi lehetősége.

Haderőreform a Cseh Köztársaságban

A cseh kormány 2011. május 18-án jóváhagyta a Cseh Köztársaság védelempolitikájáról szóló Fehér könyvet, amely egy 15 fős szakértői csoport részvételével és civil-katonai munkacsoportok bevonásával készült. A dokumentum kidolgozását Jiří Šedivý korábbi védelmi miniszter, a NATO jelenlegi főtítkárhelyettese irányította. A Fehér könyv a cseh haderő valós helyzetét értékelő, problémáival kritikusan szembeesítő dokumentum, amelyen keresztül kirajzolódik az Alexandr Vondra védelmi miniszter és Vlastimil Pícek vezérkari főnök által is elismert kép: a cseh haderő rossz állapotban van. A szerzők legfőbb megállapításai a következők:

- a kedvezőtlen demográfiai változások és a hadsereg csökkenő munkaerő-piaci versenyképessége miatt nem reális a cseh haderő hivatalos ambíciók szerinti 26 200 főre való felduzzasztása;

- a Védelmi Minisztérium költségvetésében 80-90 milliárd korona hiány halmozódott fel, amiben jelentős szerepe van az

elmúlt évekre jellemző szükségtelen, túlárazott, átláthatatlan és feltételezeten korrupt módon lebonyolított beszerzéseknek és beruházásoknak;

- a következő években technikai leépítésekkel és bizonyos katonai képességek korlátozásával kell elérni, hogy a Védelmi Minisztérium képes legyen finanszírozni a korábban eltervezett korszerűsítést.

A cseh haderő életképessége és hatékony működtetése érdekében konkrét intézkedéseket javasoló védelempolitikai dokumentum érvényességét tíz évre tervezték, teljes szövege nyilvánosan is elérhető a cseh Védelmi Minisztérium honlapján (<http://www.army.cz>).

A cseh Külügyminisztérium koordinálásával és a Nemzetbiztonsági Tanács által felállított menetrendnek megfelelően 2011 nyarára készül el az új biztonsági stratégia. Kialakításában minisztériumi tisztviselők, biztonságpolitikai szakértők, parlamenti képviselők, akadémiai kutatók egyaránt részt vettek. A 2003-as stratégiát újragondoló tervezet átfogó jellegű, nem foglalkozik költségvetési kérdésekkel, és nem vázol fel konkrét biztonsági forgató-

könyveket sem, inkább a cseh biztonság- és védelempolitika kereteit meghatározó dokumentumnak tekinthető. A 2011-es biztonsági stratégiát várhatóan öt év múlva tekintik át.

A következőkben elsősorban e két dokumentum(tervezet) alapján foglaljuk össze a cseh haderőreform főbb elemeit a költségvetés, a létszám, az ambíciók és szakosodás, a NATO- és EU-viszony, a humán erőforrás és civil-katona viszony témakörén keresztül.

Költségvetés

A cseh katonai költségvetés jelenleg történelmi mélyponton van: a hazai össztermék mindössze 1,32%-át teszi ki (1999-ben, a Cseh Köztársaság NATO-csatlakozásakor még a GDP 2,25%-a volt), így elmarad a NATO által elvárt 2%-os szinttől. A biztonsági stratégia nem foglalkozik költségvetési kérdésekkel, a védelempolitikai Fehér könyvnek azonban ez az egyik leghangsúlyosabb témája. Rámutat többek között arra, hogy az elhibázott, szükségtelen beruházások és a korrupst módon lebonyolított, aránytalanul drága beszerzések (fegyverzet, technika, ingatlan, infrastruktúra) következtében 80-90 milliárd korona belső adósság halmozódott fel az elmúlt évtizedben, ami körülbelül kétszeresét teszi ki a jelenlegi védelmi költségvetésnek. 2015–2020 között jelentős befektetési terhet jelentenek majd a lejárt élettartamú bérelt Gripen vadászgépek és a légvédelmi rakéták. Ezek felújítása és korszerűsítése több milliárd koronába kerülne, amely drámai módon meghaladja a minisztérium pénzügyi lehetőségeit.

A Fehér könyv szerint a központi problémát az államháztartási hiány jelenti. A katonai költségvetés egyharmaddal (20 milli-

árd korona) alacsonyabb a 2003-ban elfogadott stratégiai tervekhez képest. A haderőtervezést újra kell gondolni: a szerényebb költségvetésnek megfelelően csökkenteni kell a hadsereg létszámát, átláthatóvá kell tenni a katonai beszerzéseket, és gyengíteni kell a közvetítők, lobbisták és gyártók döntéshozatalra gyakorolt befolyását, illetve meg kell szabadulni a hadi felszerelés egy részétől (például harci helikopterektől és légvédelmi rakétáktól). A Védelmi Minisztérium az elmúlt évtizedben körülbelül 500 milliárd koronát költött haderőreformra úgy, hogy az összeg legnagyobb része fizetésekre, egykori katonák végkielégítésére és adóterhekre ment el. Komoly problémát jelent a fegyverek elöregedése: a hadseregnek 2015-ben körülbelül 40 milliárd koronára lesz szüksége eszközei felújítására, de ez az összeg valószínűleg nem áll majd rendelkezésére a költségvetésében, sőt alighanem a hadsereg normális működésére, illetve a katonák motiválására és újoncok toborzására szolgáló fedezet is hiányozni fog.

Alexandr Vondra védelmi miniszter szerint a legfontosabb feladat a költségvetési stabilitás fenntartása, a további csökkenés megakadályozása. A Fehér könyv három lehetséges forgatókönyvvel számol a cseh hadsereg jövőjére vonatkozóan:

– A pesszimista, hanyatlással számoló forgatókönyv szerint változatlan marad a költségvetés jelenlegi szintje, tovább öregszik a személyi állomány és a technikai apparátus, és gyengülnek a katonai képességek. Amennyiben a cseh politikusok nem változtatnak hozzáállásukon, és továbbra is marginális jelentőségűnek tekintik a haderő és a védelem kérdését, 2020 végén a cseh hadsereg „torzó” lesz, és csak egyes részei lesznek képesek ellátni alapvető szerepüket és funkciójukat. Ez azt jelentené, hogy a Cseh Köztársaságnak le

A cseh védelmi kiadások tételes megoszlása a főbb kiadási csoportok körében, 2001–2009 (euróban, 2009-es árfolyamon)

	Teljes védelmi kiadások (millió euró)	Védelmi kiadások/fő (euró)	Eszköz-beszerzés (millió euró)	Eszköz-beszerzés/fő (euró)	K+F (millió euró)	K+F/fő (euró)
2001	1 609	32 840	327	6 667	n/a	n/a
2002	1 868	46 706	327	8 174	15	385
2003	1 954	75 138	383	14 727	17	642
2004	1 846	76 934	284	11 848	15	615
2005	2 016	80 625	187	7 498	16	636
2006	2 123	84 904	310	12 396	22	874
2007	1 986	79 450	201	8 024	18	715
2008	2 137	85 500	276	11 029	20	794
2009	2 258	94 069	506	21 072	22	909
Kumulált átlag (2001–2009)	4,3%	14,1%	5,6%	15,5%	n/a	n/a

Forrás: CSIS: European Defense Trends

kellene mondania a katonai stratégiájában foglalt politikai-katonai ambíciókról.

– A stabilizációs forgatókönyv szerint lehetővé válik a csekély mértékű, 5-8%-os költségvetési növekedés 2012 és 2015 között. Ez lehetővé teszi a jelenlegi képességek és állapotok fenntartását, de bizonytalan időre elodázza az elérni kívánt műveleti képességek megvalósítását.

– Az optimista, növekedéssel számoló forgatókönyv a költségvetés radikális növekedésével számol. Vondra ezt kívánatosnak, de irreálisnak tartja, mivel sem a csehországi helyzet, sem az európai kilátások nem kedvezőek. Ugyanakkor nem valószínű, hogy Európában megvalósul a „földi paradicsom”, így továbbra is indokolt lesz az ütőképes haderő fenntartása.

Vondra szerint folytatni kell a megtakarítást eredményező lépéseket a belső hiány felszámolása érdekében. Véleménye szerint azonnali intézkedésekkel több száz millió koronát, középtávon több milliárd koronát lehet megtakarítani. Ehhez egyrészt optimalizálni kell a beszerzéseket, másrészt

meg kell szabadulni a felesleges tárgyi eszközöktől és ingatlanoktól. Túl magas azonban a költségvetési deficit és túl sok a tervezett beruházás, ezért nem lehet csak megtakarítással megoldani a helyzetet.

A Fehér könyv szerzői kívánatosnak tartják a Védelmi Minisztérium bürokrácia-mentesítését, ami az alkalmazottak számának csökkentésével jár. Ez azonban a védelmi miniszter szerint csak szelektív módon, s nem fűnyíróelv szerint mehet végbe. A haderő racionalizálásának jegyében megszüntetnének két műveleti parancsnokságot, amelyek Vondra szerint feleslegessé váltak, ugyanakkor a helyőrségek megmaradnának. Hasonló lépések történnek számos NATO-országban is. Legáltalább egy légi támaszpont elhagyásával számol a dokumentum, tekintettel arra, hogy a katonai repülőterek nem illeszkednek megfelelően a légierő jelenlegi struktúrájába. A NATO ajánlásainak megfelelően csoportosítják át a légi képességeket, amivel évente több száz millió koronát lehet megtakarítani. A Fehér könyv parlamenti

jóváhagyását követően egy költségtanulmány alapján döntenek arról, hogy mely repülőtere(ke)t szüntessenek meg. Sor kerülhet Brdy zárt katonai terület megszüntetésére, ugyanakkor a jincei helyőrség megmaradna. Az átszervezés a katonai rendőrséget és a különleges erőket is érinti. A különleges 601. csoport például a katonai hírszerzés alá tartozik, amivel eltér a NATO-országokban jellemző gyakorlattól, de az új ajánlás szerint 2013-ig a vezérkar alá rendelnék úgy, hogy közben ne gyengítsék a képességeket.

A Fehér könyv kidolgozásában tanácsadóként részt vett David Ondráčka, a Transparency International cseh központjának igazgatója, aki évek óta nyomon követi a gyanús katonai beszerzéseket. Ezek közé tartozik a Tatra típusú teherkocsik 2,7 milliárd korona értékben történt megvásárlása, melynek kapcsán a megvesztegetési kísérlettel gyanúsított Martin Barták korábbi védelmi miniszter és pénzügyminiszter-helyettes elleni rendőrségi vizsgálat jelenleg is tart. A Barták-ügy jelentőségét az adja, hogy ezt megelőzően kisebb léptékű ügyekben folytak a nyomozások, ritka volt a gyanús körülmények között lebonyolított nagyobb állami beszerzések – például Gripen harci repülőgépek, Pandur páncélozott személyszállítók, Casa szállítórepülőgépek, Iveco páncélozott járművek, vagy Tatra teherkocsik beszerzése – nyomán indított vizsgálat. A feltételezett korrupciós ügyek feltárása rávilágít a gyakran átláthatatlan katonai beszerzések sebezhető pontjaira, és felgyorsíthatja a cseh Védelmi Minisztérium átvizsgálását. Ondráčka szerint a Fehér könyvben lefektetett irányelvek segítenek megakadályozni azt, hogy közpénzek tűnjenek el rosszul megtervezett, sürgősségtelen, vagy korrupció projektjei során. A tesztelésre hamarosan alkalom nyílik: 2015-ben lejár a Jas-39

Gripen harci repülőgépek bérleti szerződése, és Petr Nečas miniszterelnök szerint a kormány új tendert ír majd ki.

A cseh költségvetési problémák általános európai helyzetet is tükröznek. A megoldás része lehet az egyes nemzeti stratégiák összehangolása és a nemzeti haderők fokozottabb mértékben multinacionális módon való újraszervezése, ezek megvalósulása esetén a Cseh Köztársaságnak is kevesebbet kellene védelemre költenie.

Létszám

A Fehér könyv szerint a cseh hadsereg munkaerőhiánnyal küzd majd a jövőben. Jelenleg mintegy 22 ezer katona szolgál a hadseregben, de az érvényben lévő dokumentumok alapján 26 200 katonára lenne szükség. A demográfiai változások kedvezőtlenek, folyamatosan csökken a haderő szempontjából releváns korcsoportokhoz tartozók száma. A cseh hadsereg 2015 és 2020 között az 1990-es évekhez képest körülbelül feleakkora mintából méríthet majd, ráadásul az 1990-es években belépettek akkora korai nyugdíjra lesznek jogosultak. A pénzügyi keret csökkenése várhatóan további létszámcsökkenéshez vezet. A kötelező katonai szolgálat 2004-es eltörlése óta „előregedés” figyelhető meg a cseh hadseregben, a zászlósok esetében például 29 évről 35 évre, az altisztek és a közlegények esetében 23 évről 28 évre nőtt az átlagéletkor.

A munkaerőpiacon folyamatosan csökken a cseh hadsereg versenyképessége, miközben vonzóvá kellene tenni a katonai életpályát a kompetens és motivált személyek számára. A Fehér könyv szerzői rámutatnak arra, hogy a katonai hivatásra való ösztönzés érdekében stabilizálni kell a katonák jövedelmét, azt nem szabad tovább

csökkenteni. A lakhatási támogatás 2012. január 1-jétől történő megadóztatása esetén például valamilyen módon kompenzálni kellene a jövedelemkiesést.

A Cseh Köztársaság NATO-nak tett ígérete szerint a jelenlegi haderő létszámát az egyötödével kellene megnövelni, ráadásul nem teljesült az a kötelezettség, miszerint a cseh hadsereget 2004-ben teljes mértékben hivatásos hadsereggé alakítják át. A cseh katonák egynegyede tiszt, és nem elég a meglévő harcképes állomány. Jiří Štábl, a Védelmi Minisztérium szóvivője szerint fontos cél, hogy a cseh haderő háromnegyede megfeleljen a NATO-követelményeknek.

Ambíciók és szakosodás

2010 októberében a cseh parlament felsőháza úgy döntött (57:5 szavazati arányban), hogy a következő két évben megerősíti Afganisztánban a cseh katonai jelenlétet, és 720 főre egészíti ki az 535 fős, NATO-kötélékben szolgálatot teljesítő cseh kontingenst. A Védelmi Minisztérium indoklása szerint a létszámnövelés fő oka a biztonsági helyzet romlása. Ugyanakkor arról is döntött a felsőház, hogy radikálisan, az eddigi 550 főről 2012-ig 15 főre csökkenti a NATO-kötélékben Koszovóban tevékenykedő cseh katonák számát.

A 2011-es biztonsági stratégia tervezete megállapítja, hogy a jelenkori veszélyek természetükből adódóan komplex biztonsági megközelítést követelnek, illetve a legtöbb veszélyforrás (például terrorizmus, kibertámadás) transznacionális jellegű. A Cseh Köztársaság sincs elszigetelt helyzetben, a szövetségeseit fenyegető veszélyek akkor is relevánsak a számára, ha azok nincsenek közvetlen hatással a területére. A nemzetközi szervezetekben való

tagság az előnyök mellett kötelezettségeket is jelent, és a Cseh Köztársaság biztonsági „potyautas” helyett aktív szerepet kíván betölteni. Belátva, hogy egy kollektív védelmi rendszer résztvevőjeként nem szükséges a képességek teljes spektrumának a kifejlesztése, a fő cél a cseh haderő CBRN- (kémiai, biológiai, radiológiai és nukleáris) biztonság terén elismert szakértelmének a továbbfejlesztése, illetve a szakosodás más területekre való kiterjesztése.

A védelempolitikai Fehér könyv legterjedelmesebb részét a légierőről szóló fejezet teszi ki. A dokumentum szerint fenn kell tartani a szuperszonikus repülési képességet a Cseh Köztársaság légtérének védelme és a NATO légvédelmi rendszerében (NATINADS), például a RENEGADE műveleti rendszerben való részvétel érdekében. A légvédelmi rakétarendszert viszont nem érdemes fenntartani, a rakéták élettartama 2015-ben lejár, és korszerűsítésük túlságosan sokba (15 milliárd koronába) kerülne. Előbbséget élvez tehát a szuperszonikus repülési képesség a légvédelmi rakétarendszerrel szemben. Ugyanakkor nem szüntetnék meg a strakonicei rakétadandárt, és fejleszteni kívánják az RBS-70 rendszert.

A Fehér könyv javaslatot tesz a Mi-24 és Mi-35 harci helikopterek eladására a rossz ballisztikai védelmi tulajdonság és az elavult repüléselectronika, valamint a NATO-n belüli együttműködési képesség (interoperabilitás) hiánya miatt. A több milliárd korona költséggel korszerűsíthető harci helikopterek helyett a NATO kollektív védelmi rendszerében és az integrált Rescue Systemben is alkalmazható szállító helikopterekre kerül a hangsúly. A változás különösen a namesti helikoptertámaszpont 221. századát érinti, amelynek pilótáit és technikusait át kell képezni.

A védelempolitikai dokumentum szerint nem érdemes fejleszteni a passzív radar-

rendszer, és ki kell vonni a gyalogsági harcjárműveket. A BVP-2-ket 2018–2020-ig, életciklusuk végéig lehetne használni, a BVP-1-ek esetében azonban döntést kell hozni korszerűsítésükről vagy lecserélésükről.

A Fehér könyv megfogalmazza a kiberbiztonság iránti igényt, ugyanakkor nem tartalmaz specifikus projekteket, és új pénzforrásokat sem rendel a kibervédelemhez.

A cseh Védelmi Minisztérium ambícióit és aktivitását jelzi a szerbiai partnerével folytatott kétoldalú katonai együttműködés. A Cseh Köztársaság nagymértékben hozzájárult a szerbiai haderő és katonai oktatás megreformálásához, a szerbiai Védelmi Egyetemet például a cseh Védelmi Egyetem mintájára hozták létre. A Cseh Köztársaság belgrádi nagykövetsége érintkezési pontként szolgál Szerbia és a NATO között.

A NATO- és EU-viszony (komplex biztonsági megközelítés)

A 2011-es biztonsági stratégia tervezete alapján továbbra is érvényesek a 2003-as stratégiában megfogalmazott alapvető biztonságpolitikai elvek és érdekek, az új dokumentum azonban reagál a NATO 2010-ben meghatározott stratégiai elképzeléseire és a nemzetközi biztonsági környezetben végbement változásokra is. Továbbra is „vitális” biztonsági érdek a szuverenitás, a területi integritás és a politikai függetlenség biztosítása, a demokratikus állam és a joguralom lényegi elemeinek megőrzése, beleértve az alapvető emberi és szabadságjogok védelmét és biztosítását. A stratégiatervezet a következő fenyegetéseket azonosítja: terrorizmus, tömegpusztító fegyverek elterjedése, kibertámadások, instabilitás és regionális konfliktus az euroatlanti térségben és szomszédságában, nemzet-

közi migráció negatív vetületei, szervezett bűnözés és korrupció, infrastruktúrában, stratégiai nyersanyagokban és energiaellátásban bekövetkező zavarok, természeti és emberek által okozott csapások. Ezen veszélyforrások negatív hatásainak minimalizálása érdekében katonai és polgári eszközöket kombináló, átfogó megközelítés szükséges a dokumentum szerint. A fő hangsúly a megelőző intézkedéseken – információk megosztása, pénzügyi áramlások ellenőrzése stb. – van.

A védelempolitikai Fehér könyv, melynek kidolgozását Jiř Šedivý, a NATO jelenlegi főtítkárhelyettese irányította, elsősorban a NATO stratégiai elképzeléseit tükrözi, noha az EU Közös Biztonság- és Védelempolitikája is hatással volt tartalmára. Nik Hynek, a Prágai Nemzetközi Kapcsolatok Intézete munkatársa szerint túl kellene lépni a NATO-t preferáló, Alexandr Vondra védelmi miniszter által is képviselt megközelítésen, amely szembeállítja a NATO és az EU biztonsági struktúráját. A kutató szerint egyensúlyt kell teremteni az európai és a transzatlanti érdekek között, és az új stratégiai megközelítésnek annak a belátásán kellene alapulnia, hogy a NATO és az EU gyakran kiegészítik egymást, és egymástól eltérő kérdésekre összpontosítanak.

Humán erőforrás, civil-katona viszony

A Fehér könyv a 2010-es NATO-stratégiának megfelelően a legfontosabb célok közé sorolja a katonai és a civil nem kormányzati szereplők közötti viszony összehangolását, ennek érdekében a védelempolitikai dokumentum megalkotásába nem katonai tanácsadókat is bevontak.

A háborús veteránokról való gondoskodás a Fehér könyv egyik prioritása. A Vé-

delmi Minisztérium támogatja az elmúlt húsz évben – az első öbölháború óta – valamely külföldi misszióban szolgált veteránoknak a civil életbe való integrálódását. A hamarosan 15 ezer főt elérő veteránok segítségre szorulnak munkakeresés, átképzés és lelki gondozás terén egyaránt. A 2011 szeptemberében induló program 2014-ig tart, 30 millió koronát kitevő költségeit a védelmi tárca (4,5 millió korona) és az EU közösen állja.

Összefoglalás

A májusban megjelent cseh Fehér könyv meglehetősen önkritikus képet ad a cseh hadsereg jelenlegi állapotáról. Megállapításai szerint a kedvezőtlen demográfiai változások és a hadsereg csökkenő munkaerőpiaci versenyképessége miatt nem reális a cseh haderő hivatalos ambíciók szerinti 26 200 főre való felduzzasztása. A Védelmi Minisztérium költségvetésében 80-90 milliárd korona hiány halmozódott fel, amiben jelentős szerepe van az elmúlt években jellemző szükségtelen, túlárzott, átláthatatlan és feltételezetten korrump módon lebonyolított beszerzéseknek és beruházásoknak. A következő években technikai leépítésekkel és bizonyos katonai képességek korlátozásával kell elérni, hogy a Védelmi Minisztérium képes legyen finanszírozni a korábban eltervezett korszerűsítést. A cseh katonai költségvetés egyharmaddal (20 milliárd korona) alacsonyabb a kormány által nyolc éve (2003-ban) elfogadott stratégiai tervekhez képest. A haderőtervezést újra kell gondolni: a szerényebb költségvetésnek megfelelően csökkenteni kell a hadsereg létszámát, átláthatóvá kell tenni a katonai beszerzéseket, és meg kell gyengíteni a közvetítők, lobbisták és gyártók döntéshozatalra gyakorolt befolyását, illetve meg kell szabadulni a hadi felsze-

relés egy részétől (harci helikopterektől, légvédelmi rakétáktól stb.). A cseh haderő problémáinak megoldása érdekében a prágai vezetés valószínűleg nyitott lesz az egyes nemzeti stratégiák összehangolására és a nemzeti haderők fokozottabb mértékben multinacionális módon való újraszervezésére (*pooling and sharing*).

A lengyel haderőreformról

A lengyel nemzetvédelmi minisztérium 2011 áprilisában tette közzé *A védelem stratégiai felülvizsgálata. A Lengyel Köztársaság hivatásos hadereje a modern ál-lamban (Strategiczny Przegląd Obrony. Profesjonalne Siły Zbrojne RP a nowoczesnym państwie)* című 147 oldalas jelentését. A felülvizsgálat – amelyet 2009. szeptember 15-én rendelt el a védelmi miniszter – hét nagy területen vázolja fel a Lengyel Köztársaság Fegyveres Eredjének (SZRP) 2030-ig tartó hosszú távú fejlesztésének feltételeit és lehetőségeit. Az áttekintett területek a következők:

- a biztonsági környezet és az SZRP alkalmazásának politikai és stratégiai feltételei;
- az SZRP műveleti képességei;
- az SZRP működése és szervezete;
- a hivatásos SZRP és személyzeti politika;
- az SZRP technikai modernizációja;
- a védelmi felkészítés a nem katonai területeken;
- a védelmi tervezés rendszere.

A jelentés készítői a 2030-ig szóló hosszú távú perspektívát oly módon igyekeztek felrajzolni, hogy kiindulópontnak azt a 2018-as állapotot tekintették, amelyre vonatkozóan a lengyel kormányzatnak és a nemzetvédelmi minisztériumnak konkrét programja van a SZRP fejlesztését illetően (Program

rozwoju Si³ Zbrojnych RP, 2009–2018). Az alábbiakban e két dokumentum alapján vesszük számba a lengyel haderőt érintő legfontosabb reformlépéseket.

A hivatásos haderőre való áttérés

Az SZRP 2011-ben történetének egyik legnagyobb átalakulását – hivatásos hadsereggé alakítását – zárja le. Ez a folyamat 2003 indult, amikor az SZRP létszámát a 2000-es mintegy 200 ezerről 150 ezerre, majd 2007-re 132 ezerre csökkentette a honvédelmi vezetés (a hivatásos állomány aránya ekkor 60% volt). A kormány 2007-ben hirdette meg a hivatásos haderőre való áttérés programját, 2010 végére egy 120 ezres haderőlétszámot célozva meg (100 ezer fős hivatásos haderő, és 20 ezer fős önkéntes tartalékos erő), majd 2009-ben felfüggesztette a sorkatonai szolgálat békeidőbeli rendszerét. A 100 ezres létszámot 2011 februárjára érte el a lengyel haderő, az önkéntes tartalékos rendszer létrehozása azonban jóval nehezebben halad. Bár időközben 2011 végére módosították a 20 ezer fős önkéntes tartalékos erő (NSR) felállításának végleges időpontját, az még napjainkban is csupán 5-7 ezer főt számlál. A legnagyobb problémát az okozza mind a hivatásosok, mind pedig még inkább az önkéntes tartalékosok esetében, hogy a védelmi költségvetés nem teszi elég vonzóvá a katonai pályát és a tartalékos erőhöz való csatlakozást a lengyel fiatalok számára. Ezt a lengyel honvédelmi vezetés a hivatásos katonák esetében a különböző jövedelemkiegészítő pótlékokkal, a külföldi missziókban való fokozottabb részvétellel, illetve a sikeres rekonverzió esélyének növelésével kívánja elősegíteni a jövőben.

A hivatásos haderőre való áttérés további fontos lépéseiként a képzési és kiképzési

rendszer megújítását, a katonai eszközök modernizálását, továbbá a haderő szervezeti átalakítását hirdette meg a honvédelmi vezetés. Ez utóbbi keretein belül a két legfontosabb és ugyancsak 2009-től érvényesített törekvés az állománykategóriákon belül aránytalanságok felszámolása, illetve a műveleti és a támogató erők arányának – a „több katonaságot a katonaságon belül” jelszóval jellemzett – megváltoztatása. A két erőcsoport közötti arány 2009-ben 53:47, 2011 tavaszán 56:44% volt, 2011 végére pedig a tervek szerint 60:40%-ra módosul. Ezt elsősorban olyan strukturális átalakítással igyekszik elérni a hadvezetés, amelynek során minden olyan az SZRP-hez tartozó elemet felszámolnak vagy megszüntetnek, amely nem szolgálja, illetve megnehezíti a haderő hatékony működését. A lengyel fegyveres erőknél – a nemzetvédelmi minisztérium adatai szerint – 2011 januárjában 21 675 tiszt (ezen belül 120 tábornok), 39 276 tiszthelyettes, 36 501 szerződéses és 103 továbbszolgáló katona, továbbá 2343 hivatásos katonajelölt szolgált. Az állományarányokat a 2009–2018 közötti időszakra vonatkozó fejlesztési program 2018-ra 18 ezer tisztben, 37 ezer tiszthelyettesben és 40,5 ezer szerződéses katonában jelölte meg.

A lengyel haderő középtávú ambíciószintje

A lengyel haderőre középtávon két kulcsfontosságú feladat hárul: egyrészt az ország és szövetségesei területi biztonságának szavatolása, illetve a NATO és az EU területén kívüli nemzetközi missziókban való részvétel.

Mivel az előrejelzések szerint középtávon sem Lengyelország területének, sem pedig szövetségeseinek nem kell fenyegetéssel szembenéznie, a honvédelmi veze-

tés különleges erőfeszítésre nem lát okot a lengyel haderő felfegyverzése tekintetében. Elégségesnek ítéli a rendelkezésre álló képességek modernizálását, illetve a SZRP interoperabilitásának fokozását. Kulcsfontosságúnak tartja ugyanakkor a missziókban részt vevő egységek felszerelésének fejlesztését és bővítését.

A missziók tekintetében a felülvizsgálati jelentés olyan haderő megteremtését és fenntartását látja indokoltnak, amely képes:

- egy válságkezelő vagy béketámogató műveletben való félévenkénti dandár-szintű részvételre támogató és biztosító erőkkkel, ennek megfelelő légi és tengeri komponenssel és mentési képességgel;
- négy válságkezelő vagy béketámogató műveletben való félévenkénti egyidejű, zászlóalj szintű részvételre, ebből kettőben támogató és biztosító erőkkkel, ennek megfelelő légi és tengeri komponenssel és mentési képességgel;
- továbbá az NATO 5. cikkelyének megfelelően rotáció nélkül képesnek kell lennie hat hónapnál rövidebb műveletekben dandár szintű részvételre támogató és biztosító erőkkkel, ennek megfelelő légi és tengeri komponenssel és mentési képességekkel.

Annak érdekében, hogy ezeket a feladatokat képesek legyenek végrehajtani a lengyel fegyveres erők, a haderő-fejlesztési program 2012-ig az alábbi fő célok megvalósítását tűzte ki:

- a harcoló egységek arányának 18%-kal való növelése;
- a magasabb harckészültségben lévő egységek számának növelése;
- a parancsnoki struktúra egyszerűsítése (elsősorban a harctámogató és harckiszolgáló egységek parancsnokságainak csökkentése révén);

- a struktúrák ésszerűsítése (a szervezet oly módon való integrálásával, hogy a taktikai parancsnokságok képesek legyenek három-öt összhaderőnemi dandár vezetésére);
- a csapatok mozgékonyságának és az erők elérhetőségének fokozása (a csapatoknak a katonai képző- és kiképző-intézmények, valamint a repterek közepébe történő diszlokációja révén);
- a katonai egységek kitelepítése a városi agglomerációkból;
- az infrastrukturális források optimalizálása;
- a lengyel fegyveres erők Doktrinális és Képzési Központjának létrehozása;
- a fegyveres erők Kiberbiztonsági Központjának (CBC) létrehozása.

A lengyel haderőt, illetve haderőnemeit érintő változások

Lengyel Fegyveres Erők (SZRP)

– általános elvként annak megvalósítása, hogy egy-egy vezetőnek négy-hat alapvető és 20 támogató elemnél többet ne kelljen felügyelnie;

– eredetileg tervbe volt véve egy olyan főparancsnoki (Szef Obrony) poszt kialakítása is, amely egyidejűleg felügyeli a lengyel haderő öt legfontosabb parancsnoki elemét: a parancsnoki testületet (Kolegium Dowódców), a vezérkart (Sztab Generalny WP), a műveleti parancsnokságot (Dowództwo Operacyjny SZ), továbbá a katonai támogató és a katonai egészségügyi központokat (Inspektorat Wsparcia SZ, Inspektorat Wojskowej Służby Zdrowia).

Szárazföldi Erők (Wojskie Ładowe)

A szárazföldi erők átalakításának célja, hogy mind méretében, mind szervezeti

struktúrájában, mind felszereltségében képes legyen a várható fenyegetések elhárítására, továbbá a határokon túl NATO- és EU-keretek között zajló többnemzeti műveletekben való együttműködésre. Ennek érdekében kerül sor

- a szárazföldi erők parancsnokságának diszlokálása Varsóból Wrocławba (2012 végéig);

- három hadosztály-parancsnokság (Szczecin, Elbląg, Łódź) megtartására (egy – Varsó – megszüntetésére) az alájuk rendelt tízegynehány dandárral, s oly módon való átalakításukra, hogy képesek legyenek három-öt összhaderőnemi dandár irányítására;

- a szárazföldi erők repülődandárjának létrehozása 2011 végéig;

- három felderítő ezred és három logisztikai ezred létrehozása hadosztályonként;

- a tűzérési és a légvédelmi alegységek integrálása (három tűzérési, illetve két légvédelmi ezredbe), a műszaki és vegyvédelmi alegységek integrálása.

Légierő (Siły Powietrzne)

A légierő átalakításának célja a feladatainak ellátásához szükséges képességek javítása, ezen belül is elsősorban a nemzeti és nemzetközi légi támogatási és a légi szállítási feladatok elvégzéséhez szükséges képességek fejlesztése. Ennek érdekében kerül sor 2012 végéig

- a légvédelmi rakétaegységek egyetlen rakétadandárba való integrálására;

- egy különleges műveleti légi kötelék létrehozására;

- egyetlen parancsnoki és rávezető központ létrehozására a légi műveletek mobil parancsnokságának bázisán;

- a taktikai, a szállítási és a kiképző légi bázisok integrálására;

- a légierő parancsnokságának Poznanba való áttelepítésére.

Haditengerészet (Marynarka Wojenna)

A haditengerészet átalakításának célja a feladatainak ellátásához szükséges képességek javítása. Ennek érdekében kerül sor

- a tengerparti rakétaosztály létrehozására, és

- a haditengerészeti légi bázisok átalakítására.

Katonai Támogató Központ (Inspektorat Wsparcia SZ)

A Katonai Támogató Központ átalakításának célja a feladataihoz szükséges nagyság és struktúra kialakítása. Ennek érdekében kerül sor

- két katonai kerületi parancsnokság (a sziléziai és a tenger melléki) felszámolására, a döntési láncolat rövidítésére;

- a hivatásos haderő létrejötté miatt a vajdasági katonai parancsnokságok és a kiegészítő parancsnokságok rendszerének átalakítására (míg az előbbiből az eddigi 16 helyett négy regionális lesz, az utóbbi esetében körülbelül 40 kiegészítő parancsnokságot számolni fel és 86 marad meg), a területi katonai adminisztráció létszámának csökkentésére;

- négy regionális logisztikai bázis létrehozására.

Katonai Egészségügyi Központ (Inspektorat Wojskowej Służby Zdrowia)

A Katonai Egészségügyi Központ átalakításának célja ugyancsak a feladataihoz szükséges nagyság és struktúra kialakítása. 2009-ben a lengyel haderő három katonai klinikával, 15 katonai kórházzal, öt

katonai rehabilitációs központtal, három kutatóegységgel, 31 speciális katonai rendelővel és 28 orvosi bizottsággal rendelkezett. Az átalakítás folyamán kerül sor

- 12 katonai kórháznak és két katonai rehabilitációs központnak a tárcától való leadására;
- nyolc megelőző-gyógyító orvosi központ létrehozására;
- az egységeknél található orvosi struktúra racionalizálására.

Az átalakítások eredményeként a katonai vezetés azt várja, hogy 2012-ig, illetve 2018-ig

- egyszerűsödik a parancsnoki struktúra, fennmarad ugyanakkor a fegyveres erők hierarchikus és egyszemélyi vezetése;
- mintegy 5%-kal növekszik a magas harckészültségű, azonnal bevethető egységek száma;
- mintegy 18%-kal növekszik a harcoló egységek aránya;
- a laktanyák száma az integráció (23 érintett) vagy a felszámolás (8) követ-

kezében több mint hússzal csökken (126-ról 103-ra);

- körülbelül 19-20%-kal csökken a lengyel haderő infrastruktúrája;
- 2018-ig az SZRP kezeléséből egészében 108, részben 30 ingatlankomplexum kerül ki;
- a laktanyáktól, a felesleges infrastruktúrától és ingatlanoktól való megváltás a lengyel haderőnek évi 75 millió zloty megtakarítást jelent.

Költségvetés

A Lengyel Fegyveres Erők átalakításáról és fejlesztéséről szóló 2001. május 25-én hozott törvény értelmében a lengyel haderő költségvetése nem lehet kisebb a GDP 1,95%-ánál, egy 2006-os törvény értelmében pedig a védelmi költségvetés fejlesztésekre fordított aránya nem lehet kisebb a védelmi büdzsé 20%-ánál.

Több elemzés is az mutatja, hogy a törvényi előírások ellenére az elmúlt években a parlament által megszavazott védelmi költségvetés csak formailag teljesítette az

A lengyel védelmi kiadások tételes megoszlása a főbb kiadási csoportok körében, 2001–2009

	Teljes védelmi költségvetés (millió euró)	Védelmi kiadás/fő (euró)	Eszköz-beszerzés (millió euró)	Eszköz-beszerzés/fő (euró)	K+F (millió euró)	K+F/fő (euró)
2001	4 779	26 848	421	2 362	–	–
2002	4 505	28 335	500	3 145	–	–
2003	4 141	27 603	514	3 423	–	–
2004	4 266	28 437	623	4 152	14	96
2005	4 971	33 137	726	4 838	11	72
2006	5 393	35 956	982	6 544	9	60
2007	6 179	41 195	1 149	7 662	22	148
2008	6 076	46 738	826	6 356	36	278
2009	5 277	52 766	797	7 968	–	–
Kumulált átlag (2001–2009)	+1,2%	+8,8%	+8,3%	+16,4%	–	–

Forrás: CSIS: European Defense Trends 2010

említett kritériumokat, a teljesítés során azonban nem (2008-ban például csak a GDP 1,67%-át, 2009-ben pedig 1,79%-át érte el, a fejlesztésekre fordított összeg pedig 2008-ban csak 17,3% volt). Azt azonban még ezek az elemzések is elismerik, hogy a költségvetés fejlesztésre fordított aránya általában meghaladja a 20%-ot (2009-ben 20,9%, 2010-ben 22,2% volt). A 2011-es védelmi költségvetés 27,5 milliárd zŕtyval tervez, ezen belül a fejlesztésre tervezett összeg 6,6 milliárd zŕty, vagyis a költségvetés 24,3%-át teszi.

A lengyel fegyveres erők technikai korszerősítése

A lengyel kormány és a lengyel katonai vezetés 2009 novemberében fogadta el a lengyel fegyveres erők 2010–2018-ra vonatkozó tízéves modernizációs programját. Ez 14 kiemelt fejlesztési területet fogalmaz meg (öt fő- és kilenc speciális irányt), s ezekre 30,5 milliárd zŕtyt kíván fordítani.

Fő fejlesztési irányok:

- légvédelmi rendszer;
 - harctámogató és harcbiztosító helikopterek;
 - haditengerészet
 - C4ISR (*Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance*);
 - pilóta nélküli felderítő rendszer (BSP).
- Speciális fejlesztési területek:
- egyéni katonai felszerelések és fegyverek – TYTAN;
 - katonai kiképző szimulátorok;
 - oktató-kiképző repülőgépek – LIFT;

- BM–21 LANGUSTA rakéta-sorozatvető rendszer;
- REGINA–KRAB–PW 155 mm-es önjáró tarack;
- HOMAR–PR rakéta-sorozatvető rendszer;
- M–28-as szállító repülőgépek;
- ROSOMAK kerekcséves páncélozott harcjárművek;
- SPIKE irányított páncéltörő rakéták.

A fejlesztéseket éri leginkább kritika, mert számos szakember nem tartja stratégiaileg eléggé átgondoltnak őket.

Összefoglalás

A lengyel hadsereg az elmúlt három évben vált hivatásos haderővé. Ennek során 2011-re 100 ezer főre csökkent a haderő létszáma, ugyanakkor még nem sikerült létrehozni a 20 ezer főre tervezett tartalékos erőket. A hivatásos haderőre való áttérés szinte minden területen komoly átszervezéseket és leépítéseket követelt és követel meg a lengyel hadvezetéstől. A tervek szerint az átalakítás eredményeképpen 5%-kal növekszik a magasabb harc-készültségű, azonnal bevethető egységek száma, mintegy 18%-kal a harcoló egységek aránya, és kb. 19-20%-kal csökken a lengyel haderő infrastruktúrája. A lengyel haderő-átalakítást némileg megkönnyíti, hogy törvény írja elő a védelmi költségvetés GDP-hez viszonyított minimális arányát (1,95%), illetve ezen belül a fejlesztésekre fordítandó források minimális arányát is (20%). ■